

TUZZLA

LILL RAYMONDS LINPAPERFABRIK
EXKLUSIVTÖRSKÅP SÄCKAR

LIBRARY

UNIVERSITY

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

TUZLA

Drogom druge Nee
u muk postorceva i
sjecanja, na dane
turanske od njeziny
frana čurina,

u Tuzli, 3.3.88.

PV=4,60

REDAKCIJA: Čorbić Nezir, Horozić Esad, Jurošević Ljubo, Nalić Muhsin, Nikolić Stanoje, Nikolić Mara, Panjević Nikola, Pavlović Vitomir, Salihspahić Mirza, Šimić Mirko, Todorović Aleksandar — predsjednik, Tomić Ljudevit, Trifković Dragiša — AUTOR PREDGOVORA: Esad HOROZIĆ — AUTOR TEKSTA I LEGENDI: Vitomir PAVLOVIĆ — POGOVOR: Mensur Dervišević

— FOTOMONOGRFIJU LIKOVNO OBRADIO: Čorbić Nezir — RECENZENTI: Esad HOROZIĆ i Zvonko PETROVIĆ — AUTORI CRNO-BIJELIH FOTOGRAFIJA I KOLORA: Bojović Stanoje, Hlubna Miroslav, Mažar Drago, Burda Franjo, Peternek Tomislav, Pleše Ervin, Resner Dragan, Knežović Alojz, Terzić Mustafa, Čorbić Nezir

O staroj Tuzli i njenoj okolini se sve do početka ovog vijeka više i šire u javnosti čulo i znalo preko pjevnih narodnih lirskeh pjesama nego putem umjetničkih djela ili naučnih spisa.*

Među tim pjesmama, mahom elegijama, po svom žalobnom tonu i metaforama, najljepše su, i do danas najpopularnije, one sa stihovima:

**Jećam želes Tuzlanke djevojke;
jećam želes, jećmu govorile:
Jećam žito, sjeme plemenito;
mi te želes, ali te ne jele;
svatovski te konji pozobali ...
ili**

**Donju Tuzlu opasala guja;
metla glavu na Džindić-mahalu ...**

Narodni pjevač kao da je slutio da će tu, i odatle, iznad Džindić-mahale, gdje su izvorišta slane vode i viševjekovne slavine postojanja jedne civilizacije i života njenih generacija, početi i prvi odroni i prve seobe grada.

U istoj ravni i sa njima, zbog humorističkog akcenta i dinamičkog ritma, sve do danas se u školskoj lektiri zadržala i pjesma:

**Butum Tuzla, jednu kozu muzla,
pa se hvali da se sirom hrani ...,**

koja je vjerovatno nastala u atmosferi nadmetanja rivala iz različitih krajeva za vrijeme vašara, konjskih trka ili gađanja iz šišhana.**

Prava je šteta što je otisao u zaborav onaj dio narodnog blaga ove vrste koji se začinjao i njegovao u narodu, u potčinjenim slojevima, iz kojeg bismo mogli prepoznavati konkretnе pojave u društvenim odnosima i razne oblike samovlašća, i tutorstva prema radnoj sirotinji od strane vlastodržaca i zelenasnkih vlasnika zemlje i kapitala.

U drugoj polovini prošlog vijeka Tuzla, sa svojom širom podrinjskom i posavskom okolinom, vjerovatno zbog nalazišta soli, uglja i svog geostrateškog položaja, jer se nalazi na srednjokraći između Save i Drine — počinje sve više privlačiti pažnju austrougarskih uhoda, konzula i geologa, putopisaca iz raznih krajeva svijeta, među kojima je bilo i dobronamjernika. Prodoru austro-ugarskog kapitala i aneksiji Bosne i Hercegovine prethodila su hitra geološka istraživanja i topografska snimanja, posebno u Tuzli i sjeveroistočnoj Bosni. U tim zapisima i kartama, u kojima je, sigurno, zbog žurbe u ostvarivanju namjere njihovih naručilaca, vrlo racionalno i precizno, riječju, brojem i crtežom izloženo i predstavljeno viđenje našeg kraja, može se na marginama i uz pojedine legende naći i poneki opis običaja i ponašanja ljudi. Naravno, te društvene i političke teme bile su predmet posebnih opserviranja i specijalističkih izvještaja koji se, po pravilu, ne nalaze u redovnim arhivama.

Do početka ovog vijeka — izuzev povremeno u literarnom časopisu »Bosanska vila« koji je uređivao Petar Kočić i u nekim privatnim, tek u nove vrijeme pronađenim i rekonstruisanim zapisima i dnevnicima — o Tuzli i njenim društvenim i svjetovnim temama gotovo da nema opširnijih i javno publikovanih zabilježaka. O životu njenih stanovnika saznajemo više iz od skora otkrivenih i prevedenih turskih deftera, gruntovničkih i sudskih spisa i državnih glasnika.

Tek između 1900. i 1914. godine, a naročito s pojavom napredne radničke i omladinske štampe, i između dva svjetska rata — u Tuzli se javljaju prvi listovi i časopisi svjetovnog smjera, može se slobodno reći, i prvi žurnalisti, hroničari i publicisti.

Od toga vremena, samo uz izvjesne male oseke, uslovljene monarhofsističkom diktaturom, rasla je, sazrijevala i postajala sve razuđenijom i ofanzivnjom slobodarska, patriotska i radničko-klasna pisana riječ iz Tuzle i o Tuzli, prema njoj i za nju, široko i snažno emitovana u svijet, kao ona o husinskoj buni preko časopisa »Nova Evropa« kroz hrabro i inventivno pero revolucionara Moše Pijade i literarnog gorostasa Miroslava Krleže.

Tako su se tuzlanski rudarski bazen Kreka, Semberija, Birač, Posavina, Trebava, Konjuh, Ozren i Majevica, koji su dugo vremena u kalkulacijama okupatora i vladajućih eksploatatorskih klasa uzimani samo kao sinonimi bogatih nalazišta uglja i soli, obilne žetve i berbe jedrog žita i sočne šljive, neiscrpne sjeće rasne bukovine i hrastovine i do bescijenja jeftine radne snage, počeli postupno seliti iz udžbenika geologije i ekonomije i zauzimati sigurno mjesto u tek, s borbom radničke klase, nastajaloj lektiri iz istorije. Revolucija koju je organizovala, usmjeravala i radničko-klasnim idealima i čovjekoljubljem oplemenjivala KPJ na čelu s drugom Titom trajno je osigurala da u nastavi i udžbeničkoj literaturi i lektiri Konjuh, Ozren, Trebava, Birač i Majevica nisu više samo geografska imena koja se moraju napamet nabrajati i pisati velikim početnim slovom, već pjesma partizanska, husinska i sremačka, rasprostrta širom zemlje i utkana u srca rodoljuba.

Poslije oslobođenja pristupilo se organizovanom prikupljanju i obradi memoarske i dokumentarne građe o političkom i kulturnom naslijedu Tuzle i sjeveroistočne Bosne. Formirane su posebne institucije, muzeji i istorijski arhivi i do danas objavljeno više hronika, monografija, stručnih i naučnih radova.

Nedavno je, i u svojstvu izdavačkog prvenca IGTRO »Univerzal« Tuzla, svečano promovisana prva knjiga edicije »Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji«.

U tom poslu ozbiljno se zaostajalo, naročito u prikupljanju, rekonstrukciji i obradi dokumentarne fotografije. Mnoge su nestale i uništene zajedno sa arhivama radničkih sportskih i kulturno-prosvjetnih društava, partijskih celija i skojevskih aktivista za vrijeme Obznane i u toku rata. Na svu sreću, jedan vrijedan dio fonda ovog roda fotografije, izlažući se opasnostima, očuvali su revolucionari, partizanski ilegalci i rodoljubi, tako da se pojedini događaji iz političke i kulturne istorije ovoga kraja mogu temeljito dokumentovati autentičnom fotografijom, a neki opet, za koje nema izvornih pisanih dokumenata, mogu se uz memoarsku građu i dokumentarnu fotografiju prilično vjerno rekonstruisati.

Time su djelimično stvorene osnove i za izradu ove fotomonografije koja će, porez faktografsko-dokumentarne vrijednosti, svojom sistematičkom, slikovitim legendama i kreativnim rješenjima umjetnika, fotografa i grafičara, uz to i vrlo toplom, plastičnom i poletnom riječju autora eksponicije zračiti višesmjerne, saznajno i emocionalno. Stoga, uvjeren sam da će javnost štampanje i objavljivanje Fotomonografije Tuzle dočekati s pažnjom i interesom. Riječ je o još jednom, skromnom i vrijednom izdavačkom iskoraku OOUR-a »Izdavačka djelatnost« u okviru IGTRO »Univerzal« Tuzla.

Esad HOROZIĆ

* — Neki zapis, putopisi i izvještaji pisani na turskom, francuskom, njemačkom, madarskom i italijanskom jeziku u kojima se pominje ili opisuje stara Tuzla prevedeni su na srpskohrvatski jezik tek poslije revolucije i umnoženi (štampani) u veoma malom broju primjeraka; ovi spisi imaju svojstvo arhivske građe i više se koriste u naučnoistraživačkom radu.

** — Po jednom predanju ova »rugalica« je nastala kao reakcija takmičara poraženih od Tuzlaka.
— Po drugom predanju pjesma je nastala kao podsmjeh Tuzlacima što su sačuvali samo jednu kozu u vrijeme provođenja austrougarske naredbe o uništenju koza.

SALINES • SOLI • TUZLA

Gdje je tajna nastanka Tuzle, njen početak i utoka u nerazgovijetna pismena naših davnih pretodnika?

Slabašan plamičak ljudskog saznanja u nepreglednim milenijumima iza nas, sačuvan kao nedoumica i nada trenutka, jedva dotiče korijene postojanja i opstajanja — da prolaznost ne podsjeća na uzaludnost bivših svjetova. Nedohvatna je provalija stoljeća u kojima je trajao jedan, nama stran, oblik života, otuda i tanka pouzdanost u dosad istraženo; hipotetičnost je alternativa svjedočenju. Ali, ako je to jedna izvjesnost, i druga je nesumnjiva: u ovim namreškanim predjelima koji lišavaju oko napora da u mahu uhvati ograničenost jajolikog horizonta, dar ili greška prirode kao da su predodredili ljudsko opredjeljenje. U stadijumu stručno nazvanom srednjim miocenom (koji je običnom smrtniku vječita zagonetka), jedno more, podržano razorom vulkana, ostavilo je u beznačajnoj laguni rezultat svojih hukova, prije nego što je — posredstvom moćnog Dunava — probilo sezame Đerdapa i sjedinilo se s prostranstvima Crnog mora.

Te nas vode danas opominju nabujalim hljebom nabrekle Panonije, ali i bijelim, trpkim mineralom za kojim je, nagonski, jurio i pračovjek, prethodeći namjeri homo sapiensa da na nekadašnjoj morskoj otoci, kraj zdenaca i kladenaca, utemelji nužnu naseobinu. So je tako bila otkrivena za sva vremena: i za horde divljih plemena neznanog imena i za civilizovane narode, za godine mira i prvobitnog blagostanja, krvava uništenja i pokolje, bez kojih nikakva dobra ne prolaze, ali se, često, i ne urezuju u raboš pamčenja i hronike kamena.